

PSYCHOLOGIA SĄDOWA DLA PRAWNIKÓW

Ewa Gruza

BIBLIOTEKA SĄDOWA

3. WYDANIE

PSYCHOLOGIA SĄDOWA DLA PRAWNIKÓW

Ewa Gruza

BIBLIOTEKA SĄDOWA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

3. WYDANIE

Stan prawny na 15 marca 2017 r.

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne
Firma AB Agnieszka Bąk

Łamanie
Wolters Kluwer Polska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska SA, 2017

ISBN: 978-83-8107-467-4

3. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wstęp	13
Rozdział 1	
Pojęcie i zakres psychologii sądowej	17
1.1. Uwagi ogólne	17
1.2. Działy psychologii	21
1.3. Psychologia sądowa	23
Rozdział 2	
Procesy psychiczne człowieka	29
2.1. Ogólne problemy psychologii	29
2.2. Procesy psychiczne	31
2.3. Zmysły	34
2.3.1. Wprowadzenie	34
2.3.2. Wzrok	34
2.3.3. Słuch	41
2.3.4. Węch	44
2.3.5. Smak	46
2.3.6. Zmysły skórne	48
Rozdział 3	
Proces formowania się zeznań	50
3.1. Etapy formowania się zeznań	50
3.2. Spostrzeganie	51
3.3. Zapamiętywanie	57
3.4. Odtwarzanie	68
Rozdział 4	
Czynniki wpływające na proces kształtowania się zeznań i wyjaśnień	72
4.1. Uwagi ogólne	72

4.2. Czynniki subiektywne	72
4.2.1. Płeć	73
4.2.2. Wiek	75
4.2.3. Uwaga i motywacja	77
4.2.4. Stan emocjonalny	80
4.2.5. Atrakcyjność wyglądu i rola społeczna	82
4.2.6. Stereotypy i uprzedzenia	85
4.3. Czynniki obiektywne	87
4.3.1. Warunki obserwacji	88
4.3.2. Odległość	90
4.3.3. Czas	92

Rozdział 5

Psychologia a zeznania świadka	95
5.1. Uwagi ogólne	95
5.2. Przygotowanie do przesłuchania	98
5.3. Etapy przesłuchania	101
5.3.1. Uwagi ogólne	101
5.3.2. Etap wstępny	102
5.3.3. Swoboda wypowiedzi	103
5.3.4. Etap pytań	107
5.4. Przesłuchanie poznawcze	114

Rozdział 6

Psychologia a przesłuchanie podejrzanego	121
6.1. Uwagi ogólne	121
6.2. Etapy przesłuchania	126
6.2.1. Przygotowanie do przesłuchania	126
6.2.2. Etapy przesłuchania	129
6.3. Taktyka przesłuchania	133
6.3.1. Uwagi ogólne	133
6.3.2. Metody racjonalne	134
6.3.3. Metody emocjonalne	136
6.3.4. Metody kontrowersyjne	137
6.3.5. Metoda „dziewięciu kroków”	138
6.4. Fakty i mity dotyczące przesłuchania	141

Rozdział 7

Psychologia przesłuchań szczególnych	145
7.1. Przesłuchanie biegłego	145
7.2. Przesłuchanie dziecka	153
7.3. Przesłuchanie osoby starszej i chorej	161

Rozdział 8

Psychologia a inne czynności	168
8.1. Konfrontacja	168
8.2. Okazanie osoby	174
8.3. Przeszukanie	182
8.4. Wizja lokalna	186

Rozdział 9

Psychologiczne metody oceny wiarygodności zeznań	189
9.1. Podstawowe metody oceny	189
9.2. Systematyka metod oceny wiarygodności zeznań	195
9.2.1. Uwagi ogólne	195
9.2.2. Grupa pierwsza	196
9.2.2.1. Analiza procesu formowania się zeznań	196
9.2.2.2. Analiza danych osobowych	198
9.2.3. Grupa druga	201
9.2.3.1. Uwagi ogólne	201
9.2.3.2. Obserwacja świadka – styl wypowiedzi i reakcje emocjonalne	202
9.2.3.3. Obserwacja zachowań niewerbalnych	206
9.2.3.4. Metoda eksperymentalna	211
9.2.4. Grupa trzecia	213
9.2.4.1. Uwagi ogólne	213
9.2.4.2. Motywacja świadka	214

Rozdział 10

Kontrowersyjne metody oceny zeznań i wyjaśnień	218
10.1. Fizjodetekcja	218
10.2. Ekspertyza wariograficzna	220
10.3. Psychologiczny ewaluator stresu	229
10.4. Termowizja	233
10.5. Hipnoza	237
10.6. Narkoanaliza	242

Rozdział 11

Kryteria wiarygodności zeznań	245
11.1. Uwagi ogólne	245
11.2. Model U. Undeutscha	246
11.3. Model A. Trankella	247
11.4. Model H. Szewczyka i E. Littmanna	248
11.5. Model G. Köhnkena	249
11.6. Procedura SVA	250
11.7. Model F. Arntzena	256

11.8. Model Z. Martena	260
11.9. Model praktyczny	261
Rozdział 12	
Psychologia a praca wykrywcza	265
12.1. Profilowanie psychologiczne	265
12.2. Czynności operacyjne	278
Rozdział 13	
Psychopatologia	285
13.1. Uwagi ogólne	285
13.2. Zaburzenia postrzegania	287
13.2.1. Wprowadzenie	287
13.2.2. Złudzenia	288
13.2.3. Omamy	290
13.3. Zaburzenia poznania	293
13.3.1. Wprowadzenie	293
13.3.2. Zaburzenia uwagi	293
13.3.3. Zaburzenia treści	295
13.3.4. Zaburzenia myślenia	298
13.3.5. Zaburzenia emocji	299
13.4. Zaburzenia pamięci	300
13.4.1. Wprowadzenie	300
13.4.2. Hipermnezja	300
13.4.3. Hipomnezja	301
13.4.4. Amnezja	302
13.4.5. Złudzenia pamięciowe	303
13.4.6. Kryptomnezja	304
13.5. Zaburzenia odtwarzania	305
13.5.1. Wprowadzenie	305
13.5.2. Agnozje	305
13.5.3. Afazje	306
Rozdział 14	
Psycholog w procesie karnym	307
14.1. Biegły psycholog i jego kompetencje w procesie karnym	307
14.2. Przedmiot i zakres ekspertyzy psychologicznej	312
14.3. Psycholog jako konsultant	321
Rozdział 15	
Psychologia na sali sądowej	326
15.1. Uwagi ogólne	326
15.2. Psychologia a postępowanie dowodowe	328

15.3. Psychologia a decyzje procesowe	336
Bibliografia	343

WYKAZ SKRÓTÓW

AKrym	–	Archiwum Kryminologii
CBCA	–	Criteria-Based Content Analysis
Dz.U.	–	Dziennik Ustaw
Dz.Urz. KGP	–	Dziennik Urzędowy Komendy Głównej Policji
GP	–	Gazeta Prawna
k.k.	–	ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r. poz. 1137 ze zm.)
k.p.k.	–	ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 1749 ze zm.)
NP	–	Nowe Prawo
OSN(K)	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego (Izba Karna)
OSNKW	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNPG	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSPİKA	–	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
Pal.	–	Palestra
PiP	–	Państwo i Prawo
PK	–	Problemy Kryminalistyki
PPiA	–	Przegląd Prawa i Administracji
Prok. i Pr.	–	Prokuratura i Prawo
PS	–	Przegląd Sądowy
RPEiS	–	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SKKP	–	Studia Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjarne
SN	–	Sąd Najwyższy
WPP	–	Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZNUJ	–	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

WSTĘP

„Najrealniejszą, najbliższą prawdy i najbardziej życiową koncepcją na temat źródeł prawa jest teoria psychologiczna, w myśl której prawo jest produktem prądów nurtujących zbiorową duszę społeczeństwa. To też traktowanie prawa w oderwaniu od psychologii, tj. tej właśnie nauki, która informuje nas na temat psychologii społecznej, nie jest ani uczciwym prawoznawstwem, ani należytyym wymiarem sprawiedliwości, lecz bezdusznym paragrafizmem przechodzącym łatwo w błyskotliwe żonglerstwo prawnicze” – tak 70 lat temu Z. Papierkowski rozpoczynał swój wykład *Co prawo karne zawdzięcza psychologii?*¹. Jak ważna dla każdego prawnika jest wiedza z psychologii, podkreślają od blisko 200 lat nie tylko psychologowie, lecz także prawnicy, w tym znany doskonale wszystkim kryminalistom H. Gross, któremu przypisuje się stworzenie naukowych podstaw kryminalistyki. W wielu dziełach powstałych w latach 30. poprzedniego stulecia zachęcano prawników do poznania podstaw psychologii, szczególnie uwagę zwracając na wykorzystanie tej wiedzy w podstawowej czynności procesowej, czyli przesłuchaniu.

Można powiedzieć, że dziesięciolecia nawoływania i przekonywania prawników, by starali się nie tylko poszerzać swoją *stricte* prawną wiedzę, lecz także uzupełniać i wzbożać ją o jakże przydatną wiedzę z zakresu psychologii, powinny odnieść pożądany skutek, doprowadzając do sytuacji, w której od bezdusznego paragrafizmu i błyskotliwego żonglerstwa prawniczego doszliśmy do ugruntowanej wiedzy i umiejętności jej praktycznego zastosowania. W tym świecie przesłuchania są majstersztykiem psychologicznym, przeszukania są skuteczne, szybkie i nieuciążliwe, a świadek nie jest traktowany jako urządzenie rejestrujące nieposiadające uczuć, niekierujące się złożonymi mechanizmami psychologicznymi i nieodczuwające stresu. Niestety ten wyidealizowany świat nie istnieje, a postulat posiadania przez prawników chociażby podstawowej wiedzy z zakresu psychologii jest nadal aktualny.

Pewnym promykiem nadziei jest dostrzeżenie tego problemu. Przeprowadzane przeze mnie badania, obserwacja środowiska praktyków, udział w szkoleniach osób pracujących w wymiarze sprawiedliwości i wyrażane przez nie opinie wskazują na to, że praktycy nie posiadają tej wiedzy, a równocześnie dostrzegają jej brak i chętnie by ją uzu-

¹ Z. Papierkowski, *Co prawo karne zawdzięcza psychologii?*, Lublin 1947, s. 5–6.

pełnili. Prowadzący czynności procesowo-kryminalistyczne borykają się z problemami podczas przeprowadzania np. przesłuchania, przeszukania, okazania, czynności pozaprosesowych, w których niezbędna jest wiedza z zakresu psychologii sądowej. Dostrzegają, że niezrozumienie istoty mechanizmów psychologicznych niekiedy utrudnia lub wręcz uniemożliwia im prawidłowe i skuteczne przeprowadzenie czynności.

Z drugiej strony psychologia sądowa cieszy się ogromnym zainteresowaniem słuchaczy studiujących na kierunkach: prawo, administracja czy bezpieczeństwo publiczne. Zainteresowani tym szczególnym działem psychologii są także słuchacze studiów psychologicznych. Urokowi psychologii wiele lat temu poddałam się i ja sama. Studiując prawo, odbywając aplikację prokuratorską, a potem pełniąc przez wiele lat funkcję biegłego sądowego oraz przeprowadzając badania dotyczące funkcjonowania praktyki i wreszcie orzekając, przekonałam się o tym, że dla prawnika, a szczególnie praktyka, wiedza ta jest niezbędna, stanowi tak naprawdę abecadło umiejętności i fachowości. Każda pasja wciąga, pochłania czas, niekiedy kosztem życia zawodowego czy prywatnego. Mnie wciągnęła psychologia, jej praktyczne zastosowanie, wgłębianie się w tajniki duszy. Pasji tej nie traktuję jako sposobu na uzyskanie czegoś kosztem czegoś innego. Zastosowanie psychologii w pracy każdego prawnika jest dla mnie oczywiste, a wiedza ta jest również użyteczna w codziennym życiu. Pozwala rozumieć zachowania innych osób, ułatwia nawiązywanie kontaktów, uczy słuchania i obserwowania otaczającego świata, a czasami po prostu przydaje się do opanowania zbyt aktywnych studentów.

Ta pasja i zainteresowanie psychologią, świadomość użyteczności tej wiedzy dla prawników, chęć ułatwienia zrozumienia skomplikowanych procesów interpersonalnych, przekonanie nieprzekonanych, że o rzeczach trudnych można mówić w przystępny sposób, legły u podstaw napisania niniejszej książki. Nie jest to książka z psychologii, ale o psychologii sądowej, napisana dla niepsychologów przez niepsychologa. Wszystkich psychologów proszę o wyrozumiałość i zrozumienie. Tak jak dla Was język prawniczy nie zawsze jest zrozumiały, tak dla nas, prawników, fachowe słownictwo, skomplikowane teorie psychologiczne, tłumaczące wiele zjawisk, są czasem czarną magią. Odwagi w pisaniu o psychologii dodały mi słowa zawarte w książce prof. T. Tyszki: „najlepszym kandydatem do pisania książki na temat teorii gier jest osoba o stosunkowo skromnej wiedzy dotyczącej technicznych spraw teorii gier. Fachowcowi z dużą wiedzą w danej dziedzinie trudno bywa wyłożyć tę dziedzinę w przystępny sposób. Jego duża wiedza nie pozwala mu dostrzec, że wiele zagadnień, które dla niego są trywialnie proste, wcale nie są takimi dla innych”². Parafrazując, można powiedzieć, że psychologowi trudno jest pisać o psychologii dla prawników w przystępny sposób. Dlatego też w książce tej dokonałam wielu uproszczeń, świadomie rezygnując ze skomplikowanych wywodów prezentujących rozmaite teorie, wyniki badań, niekiedy o sprzecznych wnioskach, poglądy różnych badaczy, uprościłam także, na ile to było możliwe, stosowane słownictwo, by niepotrzebnie nie komplikować wywodów.

² T. Tyszka, *Psychologiczne pułapki oceniania i podejmowania decyzji*, Gdańsk 2000, s. 183.

Książka zawiera bardzo wyselekcjonowany materiał, dobrany autorsko, przy uwzględnieniu dwóch kryteriów – zakresu problematyki poruszanej na prowadzonych przeze mnie wykładach z zakresu psychologii sądowej oraz potrzeby praktyków działających w ramach szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości. Praktycznie każdy rozdział prezentuje problematykę mogącą stanowić oddzielną monografię, wiele kwestii świadomie pominęłam, uznawszy, że albo nie mieszczą się w przyjętej konwencji, albo są już opracowane w doktrynie. Przykładem jest tu chociażby kwestia udziału psychologa w postępowaniu procesowym (jedynie zasygnalizowana w niezbędnym zakresie), opracowana wieloaspektowo i dokładnie przez psychologów mających praktykę w tym zakresie. Z drugiej strony moje starania szły w kierunku pokazania dość szerokiego zastosowania wiedzy z zakresu psychologii sądowej i niezawężania tej problematyki jedynie do udziału biegłego psychologa w postępowaniu procesowym czy do psychologii zeznań. Zawężenie takie i pozostanie przy określeniu „psychologia sądowa” wydają się nieporozumieniem.

Proponowana publikacja cechuje się kompleksowym podejściem do zagadnienia, stanowiąc połączenie rozważań teoretycznych z zaleceniami praktycznymi, możliwymi, a niekiedy koniecznymi do zastosowania, by zrozumieć istotę np. czynności przesłuchania świadka czy podejrzanego. Częściowo problematykę tę poruszają w swych pracach B. Hołyst i M. Ciosek. Na rynku krajowym dostępne są także tłumaczenia prac głównie amerykańskich i brytyjskich autorów, nieoddające jednak specyfiki polskich warunków prawnych i procesowych.

W książce tej nawiązałam do mojej wcześniejszej monografii *Ocena wiarygodności zeznań świadków w procesie karnym. Problematyka kryminalistyczna*, opublikowanej w 2003 r. w wydawnictwie Zakamycze, poświęconej w części problematyce psychologii zeznań, której fragmenty wykorzystałam. Prowadzone wtedy badania, dogłębna analiza kryteriów stosowanych w praktyce do oceny zeznających i przekazywanych przez nich treści były inspiracją do napisania oddawanej teraz w ręce Czytelników kolejnej pozycji poświęconej związkowi prawa i psychologii.

Pierwsze wydanie tej monografii, które ukazało się w 2009 r., i drugie z 2012 r. pokazały, że publikacja ta spełniła oczekiwania Czytelników, pomagając w zrozumieniu mechanizmów psychologicznych towarzyszących czynnościom procesowo-kryminalistycznym, w dużej mierze przekonała, że wykorzystywanie tej wiedzy w codziennej pracy prawnika praktyka jest niezbędne. Mogę zatem stwierdzić, że w jakiejś mierze spełniła swoje zadanie. Mam nadzieję, że i to wydanie będzie inspiracją dla psychologów, by angażować się w badania dotyczące poruszanych tu kwestii, a dla prawników – aby myśleć jak psycholog, rozumieć innych i poszerzać wiedzę psychologiczną. Oddawane obecnie do rąk Czytelników trzecie wydanie zostało uzupełnione o aktualną literaturę przedmiotu.

Rozdział 1

POJĘCIE I ZAKRES PSYCHOLOGII SĄDOWEJ

1.1. Uwagi ogólne

Prawie każdy z nas uważa się za psychologa. Orientujemy się w podstawowych pojęciach, jak np. iloraz inteligencji, czytelność, spostrzeganie, psychoanaliza, psychoterapia, wiemy, że istnieją testy psychologiczne, że próbuje się różnymi metodami wykrywać kłamstwa, a także wydaje nam się, iż potrafimy udzielać dobrych i skutecznych rad psychologicznych i terapeutycznych. Ta nasza popularna wiedza psychologiczna najczęściej ma trzy źródła: wypowiedzi medialne psychologów lub czasami dziennikarzy, występujących jako eksperci w środkach masowego przekazu, zwłaszcza w programach telewizyjnych (w tym w tzw. *talk shows*) i kolorowych czasopismach, powielane stereotypy, zasłyszane opinie i poglądy, popierane stwierdzeniami o całkowitej pewności i prawdziwości stawianej tezy. Najrzadziej zaś źródłem wiedzy są publikacje dostępne na półkach księgarskich, niekiedy pisane językiem prostym i przyjemnym w odbiorze, opatrzone chwytliwymi marketingowo tytułami. Na rynku wydawniczym królują niestety głównie tłumaczenia opracowań psychologów amerykańskich, ciekawe, ale nie do końca odpowiadające naszej rzeczywistości, uwarunkowaniom kulturowym, socjologicznym i psychologicznym. Rzetelna wiedza psychologiczna jest zbyt trudna do przyswojenia w kilka czy kilkanaście dni, jakie chcemy poświęcić na lekturę, a poradniki, choć łatwe i przyjemne w odbiorze, nie gwarantują nam osiągnięcia eksperckiego poziomu wiedzy, dając jedynie krótkotrwałe i spektakularne efekty.

Psychologia nie jest nauką łatwą, na wiele pytań nie daje prostych i jednoznacznych odpowiedzi, bo człowiek nie jest maszyną działającą według określonego wzoru czy algorytmu. W życiu nie ma prostych schematów – jeżeli wydarzyło się A, to trzeba zadziałać w sposób B, żeby osiągnąć skutek C. Symboliczne A to zespół czasami nieprzewidywalnych, charakterystycznych przypadków powiązanych różnymi okolicznościami zewnętrznymi i indywidualne charakterystyczne cechy przypisane określonej osobie, to wypadkowa wielu zmiennych powiązanych i niepowiązanych ze sobą; B – to szereg działań, które można podjąć, i rezultatów, których przewidzieć nie możemy; zaś C to skutek pożądany, ale nie zawsze możliwy do osiągnięcia. Rady czy opracowywane

schematy postępowania mogą, ale nie muszą, pomóc, co więcej, mogą być ze sobą sprzeczne. Problem polega na zrozumieniu złożoności problemów psychologicznych, podjęciu próby ich zgłębienia, a przede wszystkim na przyswojeniu wiedzy, która może być w tym pomocna. Warto sobie uświadomić, że te niekiedy odmienne sposoby myślenia o człowieku, jego zachowaniu, reakcjach i ich przyczynach kształtowały i rozwijały współczesną psychologię.

Spróbujmy ustalić, czym zajmuje się psychologia. Według słownika psychologii³ jest to nauka o zjawiskach psychicznych, a bardziej ogólnie – nauka o zachowaniu. W popularnej encyklopedii internetowej Wikipedia⁴ definiowana jest jako nauka empiryczna zajmująca się badaniem mechanizmów i praw rządzących zjawiskami psychicznymi oraz zachowaniami człowieka. Bada także wpływ zjawisk psychicznych na interakcje międzyludzkie oraz interakcje z otoczeniem.

Psychologia powstała jako jedna z nauk filozoficznych. Termin ten pochodzi z XVI w., chociaż wszedł on w użycie dopiero w początkach XVIII w.⁵ Przyjmuje się, że słowo „psychologia” po raz pierwszy pojawiło się w druku w 1590 r., w tytule łacińskiej rozprawy Gocleniusa *Psychologia, czyli o doskonałości człowieka, o duszy, a przede wszystkim o jej pochodzeniu, rozważania i rozprawy tych współczesnych teologów i filozofów, których nazwiska znajdują się na odwrotnej stronie*⁶. Korzeni psychologii możemy poszukiwać w czasach greckich, ale wówczas była to raczej wiedza dedukcyjna o istocie, władzach, przeszłości i przyszłości duszy. Platon mówił o duszy, przyjmując preegzystencję, czyli istnienie duszy przed urodzeniem, metempsychozę, czyli wcielanie się jednej i tej samej duszy w różne ciała zwierzęce i ludzkie, a następnie kolejno wyróżniając trzy części duszy odpowiadające niektórym częściom życia psychicznego – myśleniu, afektom i pewnym pragnieniom⁷. Pierwszą systematykę nauki o duszy (psychologii) przedstawił dopiero Arystoteles w swoim dziele *O duszy*. Według jego koncepcji dusza nie jest substancją oderwaną od ciała, jak przyjmował Platon, lecz formą, czyli energią ciała organicznego, co znaczy, że ciało i dusza stanowią nierozłączną całość. Arystoteles przypisał duszy określone funkcje ułożone hierarchicznie i odpowiednio do tego wyróżnił trzy rodzaje duszy: roślinną – odpowiedzialną za odżywianie i rośnięcie; zwierzęcą – zdolną do postrzegania, odpowiedzialną za przyjemności i przykrości, zdolną do uczuć i popędów, czyli pełniącą podstawowe funkcje psychiczne; myślącą – właściwą jedynie człowiekowi, charakteryzującą się najwyższą zdolnością duszy, czyli rozumem⁸.

Na Arystotelesowskiej koncepcji pojmowania duszy w większości opiera się dorobek myślicieli średniowiecznych, chociaż głównym zadaniem psychologicznym, szczegól-

³ N. Sillamy, *Słownik psychologii*, Katowice 1994, s. 234.

⁴ Zob.: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Psychologia>.

⁵ N. Sillamy, *Słownik...*, s. 234–235.

⁶ Zob.: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Psychologia>.

⁷ W. Witwicki, *Psychologia*, t. 1, Warszawa 1962, s. 39.

⁸ W. Tatariewicz, *Historia filozofii*, t. 1, Warszawa 1978, s. 117.

nie wczesnego średniowiecza, było zestawienie funkcji umysłu, by wykazać, jaką drogę ma przejść umysł, aby osiągnąć Boga. W psychologii XIII w. przeważały zagadnienia ogólne, spekulatywne, a empiryczne podejście prezentowali praktycznie tylko myśliciele arabscy, zwłaszcza Alhazen, którego dziełem jest szczegółowe i empiryczne opracowanie psychologii postrzegania wzrokowego⁹. Od psychologii scholastycznej jako pierwszy odszedł J.L. Vives, przedstawiciel filozofii humanistycznej, odrodzeniowej, zwolennik nowego myślenia i dyskusowania, a zwłaszcza oparcia psychologii na doświadczeniu. Jest on uznawany za twórcę psychologii empirycznej¹⁰.

Wiek XVII to doktryna skrajnego dualizmu głoszona przez filozofa francuskiego R. Descartes'a, zakładająca, że człowiek jest istotą złożoną z ducha i materii, niemających nic wspólnego ze sobą i mogących istnieć osobno. Istotą ducha jest myśl (*cogito ergo sum*), istotą materii – rozciągłość, a z tych atrybutów wywodzą się wszystkie przymioty. Uważał on, że wszystko, co cielesne, mierzy się czysto matematycznymi określeniami, a ciało ludzkie podlega zasadzie ruchu mechanicznego. W ciele jednak mieszka dusza, która kontaktuje się z nim w jednym punkcie – w wyrostku szyszkowym – jako jedynej nieparzystej części ciała. Wzajemny kontakt duszy i ciała możliwy jest dzięki harmonii stworzonej między nimi przez Boga. Descartes opracował naukę o afektach, zwrócił też uwagę na grupę faktów psychicznych, jakimi są sądy, czyli przekonania¹¹. Inaczej na filozofię i psychologię patrzył B. Spinoza. Zbudował on system monistyczny, uznający jedną substancję, ani materialną, ani duchową, neutralną wobec przeciwstawienia myśli i ciała. Łączył naturalizm etyczny z racjonalizmem, prawdziwej natury człowieka upatrując w rozumie. Uznawał, że czyny są zgodne z naturą, jeżeli są rozumne. Opracował naukę o uczuciach i afektach, ugruntował determinizm w nauce o objawach woli, co pozwoliło na późniejsze prowadzenie badań nad pragnieniami i postanowieniami¹².

Ciekawe ujęcie prezentowali asocjacyoniści. Starali się oni wytłumaczyć różnorodność życia psychicznego za pomocą jak najmniejszej liczby praw, stosując na całym obszarze życia duchowego człowieka praktycznie tylko prawo kojarzenia przedstawięń, głoszące, że jeżeli dwa przedstawienia występowały kiedyś jednocześnie albo dotyczyły przedmiotów bliskich, podobnych lub kontrastujących, to odświeżenie się jednego z nich dysponuje do reprodukcji drugiego. Ten kierunek myśli reprezentował F. Bacon, zwolennik badań empirycznych i teorii indukcji. Do postępu myśli naukowej przyczynił się przez wskazanie praktycznych zadań nauki, zestawienie złudzeń umysłu zasługujących na wyrugowanie, zaznaczenie wagi eksperymentu przy ustalaniu faktów oraz opracowanie reguł indukcji, potrzebnych przy uogólnianiu faktów¹³.

⁹ W. Tatarkiewicz, *Historia...*, t. 1, s. 288.

¹⁰ J. Legowicz, *Zarys historii filozofii*, Warszawa 1964, s. 194.

¹¹ *Wielka ilustrowana encyklopedia powszechna Wydawnictwa Gutenberga*, t. 3, Poznań 1995, s. 309.

¹² W. Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, t. 2, Warszawa 1978, s. 73.

¹³ W. Witwicki, *Psychologia*, t. 1, s. 41; W. Tatarkiewicz, *Historia...*, t. 2, s. 27.

Ewa Gruza – profesor doktor habilitowany nauk prawnych; pracownik naukowy w Katedrze Kryminalistyki na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Jej zainteresowania naukowo-badawcze koncentrują się wokół zagadnień z zakresu wykorzystania psychologii w procesie karnym, taktyki kryminalistycznej oraz prawa dowodowego, w tym teorii opiniowania. Opublikowała ponad 140 prac naukowych i popularnonaukowych, jest redaktorem naukowym „Problemów Współczesnej Kryminalistyki”. Umiejętnie łączy wiedzę teoretyczną z praktyką procesową. Od wielu lat specjalizuje się w badaniach pismoznawczych, jest ekspertem w tej dziedzinie.

Publikacja będzie pomocna w zrozumieniu mechanizmów psychologicznych towarzyszących czynnościom procesowo-kryminalistycznym. Omówiono w niej problematykę stosowania wiedzy psychologicznej w poszczególnych czynnościach procesowych i pozaprocessowych na każdym etapie pracy wykrywczej i w postępowaniu sądowym.

W opracowaniu zaprezentowano m.in.:

- analizę czynników (takich jak płeć, wiek, stan emocjonalny) wpływających na treść kształtowania się wyjaśnień,
- kontrowersyjne metody oceny zeznań i wyjaśnień, w tym psychologiczny ewaluator stresu, termowizję i hipnozę,
- zagadnienia psychopatologii, takie jak: hipermnestia, amnezja, złudzenia pamięciowe.

Książka jest napisana przystępnym i łatwym językiem przez prawnika, a nie psychologa. Przedstawiono w niej autorskie podejście do zagadnienia, stanowiące połączenie rozważań teoretycznych z zaleceniami praktycznymi.

Publikacja jest przydatna w pracy adwokatów, radców prawnych, sędziów, prokuratorów, a także funkcjonariuszy policji i innych służb prowadzących postępowania, w których niezbędne jest szerokie zastosowanie wiedzy z zakresu psychologii, zwłaszcza sądowej.

9788381074674 W03P01

ISBN 978-83-8107-467-4

9788381074674

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL